

Helmi Lahtinen-Hellman: Punaorvon tarina

Minä, Helmi Lahtinen, synnyin Pispalassa 17.9.1917 Iidan ja Oskarin viimeisenä lapsena. Meitä lapsia oli kaikkiaan kahdeksan, joista pienenä kuoli neljä ja yksi pojista kuoli kapinassa vankileirillä. Se tapahtui juuri sinä päivänä, jolloin sota oli päättynyt ja hänen piti päästä kotiin. Vankileirille jäi myös meidän isä. Hän kuoli nälkään, kuten kaikki toisetkin, jotka leirillä kuolivat.

Tämä vankileiri sijaitsi Kalevankankaan hautausmaan kupeessa, paikassa jota sanottiin 'kasarmiksi'. Tätä kasarmia käytettiin sodan jälkeen asuntonsa menettäneiden asutukseen, muun muassa aviomieheni Matti Hellman asui perheensä kanssa siellä siihen asti kunnes saivat kaupungilta asunnon. Hänen isänsä jäi myös vankileirille, joten hänkin oli punaorpo.

Kaikessa näkyi sodan kaameus, leirillä kuoli ihmisiä joka päivä ja näitä kuolleita vedettiin hevosilla kuormittain Kalevankankaan hautausmaalle. Sattui kerran isän sisko Aina Asunen kulkemaan leirin lähelle, ja siellä oli kuorma, josta roikkui käsiä ja jalkoja. Hän tunnisti kasasta veljensä Oskarin käden. Hän seurasi kuormaa perille ja näki, mihin kohtaan vainajat kaadettiin. Näin voitiin paikallistaa Oskarin hautapaikka, mutta sitä ei tiedetä, mihin asentoon hän haudassaan joutui, koska kuorma kaadettiin vain monttuun.

Äiti jäi leskeksi meidän kolmen lapsen kanssa. Klaara oli vanhin, hän oli 10 vuotta, Armas 5 vuotta ja minä Helmi 5 kuukautta vanha. Sitä aikaa syntymästäni kolmevuotiaaksi en luonnollisestikaan muista, mutta äitini kertoman mukaan oli elämä kaikkea muuta kuin elämisen arvoista, kaikesta oli puute. Äiti kertoi, että Klaara meni kaupan jonoon illalla, että sai maitoa. Muusta en tiedä, sillä ei äiti koskaan vaikeuksistaan puhunut.

Elämä alkoi kuitenkin jotenkin päästä alkuun, kun äiti pääsi Verkatehtaalte töihin. Isän sisarukset Aina ja Matti pitivät kotitaloaan Ylöjärvellä, ja he ottivat Armaksen hoiviinsa. Niin tuli Armaksesta Niittylän Armas, hän sai hyvän kodin. Klaara meni Ahlforsin puutarhalle töihin.

Lapsuus Pispalassa

Minä jouduin maailman heiteltäväksi. En tiedä miten minua heiteltiin kolmevuotiaaksi asti, mutta silloin paikkani oli Pispalan lastenkoti, joka sijaitsi Pispalan ahteen kupeessa. Muistan kun istuimme ulkoportaikolla ja lauloimme lapset keskenämme: "Pois pilvi päivän päältä, anna päivän paistaa, orpolasten lämmitellä, herran kynttilän loistaa". Meitä orpoja oli silloin paljon. Mitään positiivista en sieltä muista, mutta varjopuolet ovat jääneet mieleeni. Muistan kun minulla oli poikkijalkainen sänky. Senkin muistan, kun Nurmiston Senja juoksi kuuma puurokuppi käsissä minua päin ja puuro valui rinnuksilleni ja sain palovammoja, joista vieläkin on jäljet.

Koska minulla oli kotiin ikävä ja tiesin, ettei sinne ole pitkäkään matka, päätin lähteä kotiin. Menin portista pihalle ja aloin laputtaa kotia kohti. Juoksin niin lujaa kun taisin, mutta eikös hoitaja huomannut sen ja tuli sitten perässäni ja sai tietysti minut kiinni. En ehtinyt kuin Ylävoimalle asti. Siihen päättyi karkumatkani.

Sen muistan, kun äiti haki minut sieltä pois. Syy oli seuraavanlainen. Siellä oli tapana antaa lapsille iltapalaa. Ne, jotka kastelivat petinsä yöllä, heille annettiin leivänpäälle voita tai muuta kiinteää ruokaa, mutta jotka eivät kasteleet petiänsä saivat keittoa. Tästä syystä kun ei

minulle annettu voita, tuohtui äiti ja päätti hakea minut pois. Muistan hyvin, kun olin äidin sylissä portilla lähdössä, tuli hoitaja ja otti sieltä saamani kengät jalastani pois ja sanoi: ”Älkää koskaan tuoko tätä tyttöä takaisin”. Äiti vastasi: ”Et sinä sitä määrää enkä minäkään, vaan se on aika, joka meillä kaikkia tehtää”.

Sen jälkeen minun perääni katsoi joku naapuri, olin kotosalla ja juoksentelin Pispalan mäkiä. Äiti tiesi kertoa, että osasin kyllä itse käydä vessassa ja avata siihen aikaan käytetyt laukkuhousut, mutta en saanut niitä kiinni, joten joku hyväntahtoinen ihminen, joka huomasi tämän, kun juoksin Pispalan mäkiä, laittoi minun pöksyni kiinni ja näin oli asia korjattu.

Jollakin tavalla äiti sai minulle paikan Lempäälästä, tarkempaa nimeä en muista, mutta sinne oli junalta 20 kilometriä matkaa kävellä. Se oli metsän keskellä pikkuinen torppa, jossa asusti Lempi-niminen vanhapiika, hän otti minut huostaansa.

Hän oli kultainen ihminen, pidinkin häntä äitinä numero kaksi. Hän kävi jossain työssä, joten jouduin olemaan paljon siellä yksin, mutta keksin aina jotain leikin tynkää. Muistan kun täyten viisi vuotta: lauloin ja tanssin, juhlistin syntymäpäiväni pitämällä yksistäni hauskaa. Pahinta oli, kun jouduin hakemaan postin joka toinen päivä kahden kilometrin päästä ja siellä metsätaipaleella oli hevosia. Ei kukaan voi arvata, kuinka paljon minä pelkäsin ja kiersin kaukaa hevoset, vaikka minulle vakuutettiin, etteivät ne hevoset ole vihaisia.

Kiusattuna koulussa

Sitten koitti aika mennä kouluun . Olin kuusivuotias, täyten seitsemän samana syksynä. Koulu olikin minulle painajainen, sillä opettajan taholta sain tuntea myös orpouteni "punikin kakarana". Opettaja Lehto oli vanhapiika ja asui Tahmelassa. Kun piti jotain näyttää opelle ja mennä hänen tykönsä, otti hän aina käsivarresta kiinni ja samalla nipisti.

Kuuluin niihin oppilaisiin joita kiusattiin. Ikävimpänä on muistissani saamani lempinimi "vesilehmä". Tämän nimen sain, kun kotonmmea tapahtui vesivahinko. Talvella vesijohto jäätyi ja kun sitä alettiin kaikin keinoin sulattelemaan, joku tollo alkoi vääntelemään sitä putkea ja se katkesi, samassa alkoi vesi virrata putkesta sisälle paineella. Katkenneeseen putkeen laitettiin puutulppa, mutta se ei vedentuloa kokonaan estänyt: Vaan kukas muu kuin minä jouduin kuivaamaan lattiaa, kun toiset lähtivät töihin. Minun oli jäätävä koulusta siksi päiväksi kotiin kuivaamaan lattiaa ja tähän antoi kiusaajille oivan tilaisuuden keksiä niin kaunis nimi..

Toinenkin tapaus jäi mieleeni. Luokan järjestäjillä oli oikeus merkitä muistiin niiden nimet, jotka luokkaan välitunnilta tullessa puhuivat, luokkaan piti tulla ihan hiljaa. Vaikka minä kuuliaisena oppilaana noudatin sääntöä, oli minun nimeni usein sillä listalla, näin jouduin jälki-istuntoon.

Kerran kun jouduin jäämään nurkkaan seisomaan toisten lähdettyä kotiin ja kun jäin yksin, tuumin, että 'miksikä minä täällä seison, lähdempähän kotiin'. Ja niin menin kenenkään huomaamatta. Kotiin päästyäni tajusin, että kyllähän opettaja sen huomaa, että olen lähtenyt pois ja palasin takaisin. Siitä hyvästä sain seistä nurkassa iltavuoron tunnin aikana.

Harjun koululla oli niin paljon oppilaita, että ne piti pistää kahteen vuoroon. Minulla oli lyhyt koulumatka, koska meidän ja koulun välissä oli vain yksi talo. Koulun kävin vuosi ja luokka, vaikka en minä mikään välkky ollut. Ainoastaan laulu ja voimistelu olivat parhaat. Muistan voimistelutunnilla, kun oli sellainen vaativa hyppy jalkaa heittämällä kyykkyyn ja ylös. Opettaja kehui miten kauniisti tein sen ja kehotti toisiakin ottamaan oppia siitä.

Olin usein kesät Lempäälässä sen Lempi-tädin sisarella, joka oli naimisissa siinä lähetyvillä. Heillä oli Erkki-niminen poika, joka oli minua jonkun verran nuorempi. Kerran ehdotin Erkkille, että mennään aittaun, jossa oli tyhjiä viljasiiloja ja otetaanpa vielä aitan lukon avain

pois ja mennään siiloon, Erkki toiseen ja minä toiseen. Auta armias, siilon haka loksahdinkin päälle ja näin olimme visusti piilossa. Eihän siinä sitten auttanut muu kuin aloittaa kova meteli, jos joku sattuisi kuulemaan, sillä sieltä siilosta olisi pian happikin loppunut. Kun kuulin ulkopuolelta puhetta, aloin tietysti huutamalla kertoa mitä oli tapahtunut. Sain kuulla kunniani, että sellainen ja sellainen tyttö se Helmi on, ei mitään kehumista. Taas meni omanarvontuntoni matalaksi, kummoinen minä oikein olenkaan!

Olin onnellinen, kun koulu-aika päättyi, sillä se aika oli minulle kuin painajaista.

Kotimme sijaitsi Pispalan harjulla Mäkätien varrella, isä oli eläissään ehtinyt sen rakentaa, meille onneksi. Hän rakensi ensin talon ihan tien varteen ja myi sen Lauri Viidan vanhemmille ja teki toisen talon hiukan ylemmäksi. Paikka oli kovin kivikkoisen. Kovan työn jälkeen hän sai sen raivattua rakennuskelpoiseksi ja pihasta tuli oikein viihtyisä. Hän istutti pihaan puita, omenapuita ja marjapensaita ja käytti tontin pultereita pihan suunnitteluun sekä teki sokkelinkin pultereista. Suurimpana ilonaiheena oli tietysti luumu-puut, joiden taimet oli saatu Ylöjärveltä. Muistan kun kiipeilin niissä suurissa pihlajissa, jotka olivat Mäkätien reunassa. Siellä roikotin itseäni milloin missäkin asennossa pää alaspäin, se oli mieluista tekemistä.

Muistan vielä hämärästi, että meidän alakerrassa oli huone, jota sanottiin pakariksi, siellä oli iso leivinuunikin, ja että siellä asuivat Nurmistot. Heiltä oli myös isä mennyt kapinassa ja lapsia oli muistaakseni neljä, Senjan ja Paavon minä muistan. Heidän kanssaan tulimme toimimaan yhdessä nuoruudessa, kun kuuluimme Pispalan Tarmoon. Kerran laskettelimme pihassa ja Paavolla oli mahakelkka ja kun hän ei ottanut minua kyytiin, löin häntä porkalla ja äiti näki sen. Siitäkö sain oikein ”koivuniemen herraa”, se taisi olla ainut kerta, kun sain oikein piiskaa.

Sisko Neuvostoliittoon

Klaaralle tuli hinku lähteä Amerikkaan. Elettiin sitä aikaa, kun Suomessa alkoi poliittinen vaino, nuorisoliittolaisia vangittiin, lapualaiset riehui ja aika oli kovin levotonta. Enomme, joka oli mennyt aikaisemmin Amerikkaan lähetti hänelle matkarahat. Klaara harkitsi sitten, josko hän meneekin niillä rahoilla puutarhakouluun, mutta harkittuaan päätti lähteä rapakon taa. Näin hän pääsi karkuun ajasta, joka meillä vallitsi. Hän kuului nuorisjärjestöön ja toimi paikallisessa järjestössä rahastonhoitajana. Hän päätti lähteä poikaystävänsä kanssa. Näin jäimme äidin kanssa kahden. Äiti otti vuokralaisen, koska ansiot olivat niin pienet. Vuokralaisen etunimi oli Jussi, sukunimeä en muista.

Pysähdyn muistelemaan lapsuudenkotiani. Vaikka olot olivat ankeat, puutteelliset ja koko elämää varjosti kokemamme kova kohtalo, oli kuitenkin valopilkuna oma asunto, pieni punainen mökki Pispalan harjulla. Siinä talossa oli minulla kunnia nähdä päivänvalo. Ikkunasta oli hurmaava näköala Näsijärvelle, sen siintävä selkä ulottui aina Teiskoon asti, ei mikään näköalapaikka vedä vertoja tälle näkymälle. Oli oma tupa ja oma lupa.

Lapsuuden ystäviä oli minulla niukasti: Vileniuksen Jenny ja Sinervon Valma nyt olivat lähinnä. He olivat minua vanhempia ja olivat "paremmista" perheistä, joten tunsin olevani kolmas pyörä. Sitten oli Kanervan Sirkka ja Mattilan Toini, he taas olivat minua nuorempia, en mahtunut aina heidänkään seuraansa. Jouduin olemaan paljon yksin. Tummeliuksen Sanni oli minun paras ystäväni, mutta hän muutti pois, en muista minne.

Keksin aina jotain millä aikani kulutin. Muistan kun meille tuotiin ripoja polttopuiksi, aloin tehdä niistä leikkikoppia itselleni. Kai minua joku opasti, mutta ei se minusta ollut ollenkaan vaikeaa, sillä tajusin ihan hyvin, mistä oli siinä kysymys ja miten rakennetaan koppia. Minulle on käytännön työ ollut itsestään selvää. Taisin olla siinä 14–15-vuotias.

Jos olin porukassa ulkona ja leikimme yhdessä ja jos joku teki heikommalleen kiusaa, menin aina puoltamaan heikomppaa, ja kuitenkin jäin aina toiseksi. Tietysti menin äidiltä hakemaan lohdutusta ja muistan, kun äiti vain sanoi, että pysy sieltä pois.

Muistan senkin, kun kansakoulussa aina joskus menttiin elokuvaan, joka piti itse maksaa. En saanut koskaan rahaa, että olisin päässyt mukaan elokuvaan.

Äidin kanssa kahden

Klaaran lähdettyä äidille tuli ajatus, että me mahdutaan pienempään tilaan asumaan, kun jäimme kahden, jos vaikka laitettaisiin siitä alakerrasta asuinhuone. Jussi ja Haaviston Ville rupesivat tekemään työtä ja saivat tämän pakarin asuttavaan kuntoon. Työn päätyttyä alkoivat pojat ryypiskellä ja eikös heille tullut jostain syystä riita ja tämä Ville tarttui puukkoon ja riisti Jussilta hengen. Tämä Ville oli ensi kertaa viinapäässä, hän ei aikaisemmin ollut koskaan ryypännyt.

Muutimme äidin kanssa sinne pakariin asumaan. Aluksi siellä oli sanomalehdet tapetteina, mutta olihan sekin koti. Saimme yläkertaan vuokralaisia, ensin sinne muutti Palanderit, äiti ja tytär. He kävivät työssä ja hoitivat pihaa. Talvella tekivät lumitöitä ja piha oli aina niin hienosti lapioitu. Kulkuväylät olivat niin hyvin hoidettu, että vieläkin muistelen sitä aikaa. Sitten sinne tuli äiti tyttärensä kanssa, heidän nimensä oli Kinos ja tytön nimi oli Edla. Hän oli minua vanhempi, mutta meistä tuli ystävät. Eivät he kauan siinä asuneet. Sen jälkeen tuli Haavisto. Heillä oli elämisen kanssa vaikeuksia, oli pula aika ja he eivät voineet maksaa vuokraa. Sitä en muista, kuinka kauan he asuivat.

Me asuimme äidin kanssa pakarissa kahden. Silloin oli kieltolaki voimassa ja viinatrokareita oli ainakin Pispalassa. Usein meidän ikkunaan koputettiin. Asialla olivat sellaiset ihmiset, jotka etsivät trokareita, ja koska me asuimme maakerroksessa, pitivät viinahimoiset itsestään selvänä, että meiltä muka löytyisi viinaa. Minä pelkäsin sydän kylmänä, mutta meidän ovesa oli sellainen lukko, ettei sitä voinut murtaa.

Asuimme siellä vielä silloinkin, kun Klaara tuli Ameriikasta kotiin. Hän oli lähdössä Neuvostoliittoon, minne hänen puolisonsa oli jo aikaisemmin mennyt. He eivät saaneetkaan siellä Ameriikassa kultarahoja kuten laulussa sanotaan, vaan olivat jossain farmilla töissä nälkäpalkalla, joten he hakeutuivat sieltä pois. Silloin oli Neuvostoliitossa työvoimapula, joten Ameriikasta lähti paljon suomalaisia Neuvostoliittoon. Klaara tuli kotiin lastensa kanssa. Lapset olivat Helmi, kaksi ja puolivuotias, ja Reino puolen vuoden. Klaara oli kotona puoli vuotta. Me kaikin mahduimme asumaan hyvin siinä pienessä huoneessa.

Ammattikoululaisena

Klaaran lähdettyä Neuvostoliittoon jäimme äidin kanssa taasen kaksin. Äiti laittoi minut ammattikouluun talouspuolelle. Valma kävi samaa koulua kuin minä ja Jenny kävi Tipalaa. Menimme aina yhtä matkaa aamuisin kouluun. Syytä en muista siihen kun vain aamuisin menimme yhtä matkaa. Mutta sen muistan, kuinka siinäkin erosin heidän kastistaan.

Ammattikoulun ajalta tärkeimmät muistot olivat: Ensinnäkin muistan kun kouluun menimme, oli siellä vahtimestarin rouva keittänyt kaurapuuron, jota saimme syödä pientä maksua vastaan. Koska meillä oli tiukkaa äidin kanssa päätin, etten syö puuroa ja opettaja kysyi minulta miksen syö. Sanoin niin kuin asia oli, että säästy siinä hiukan talousrahoja muuhun käyttöön. Opettaja otti tästä onkeensa ja hommasi minut vapaaoppilaaksi. Pispala ei vielä silloin kuulunut Tampereeseen, eikä ulkopaikkakuntalaiset päässeet vapaaoppilaaksi. En tiedä, miten opettaja Vihuri sai tämän asian hoidettua. Sain koulusta ahkeruuspalkinnonkin. Tämä laitettiin Tampereen säästöpankkiin säästötilille ja sain säästökirjan itselleni. Minä säilytin sitä rahaa vuosikausia "pahan päivän" varalle. Kun se paha päivä tuli, menin

nostamaan rahat, mutta sanoivat, ettei sitä tiliä ei ollut enää. Koska sitä ei oltu käytetty, olivat poistaneet sen kirjoistaan. Vieläkin harmittaa, enhän tuota voinut aavistaa.

Muistan kun sain ammattilainsäädännöstä kympin kokeissa, olin päättänyt lukea sen kokeita varten sanasta sanaan ulkoa ja varmaan opettaja ihmetteli sitä ja antoi siitä kympin.

Voimistelussa oli meillä Stenfors opettajana. Me kaikin palvoimme häntä, kun hän oli niin hyvä voimistelemaan. Muistan hänen kauniit käsiliikkeensä, joita jumaloin. Hän varmaan huomasi minun liikunnan lahjani, koska poimi minut muiden joukosta ja opetti minulle mustalaistanssin, jonka sain esittää koulun juhlassa.

Sitten sain pääosan näytelmästä "Huhtikuun ensimmäinen päivä". Ensin olin kauhuissa, eikä harjoituksista tahtonut tulla alkua. Mutta opettaja kannusti minua ja sain rohkeutta ja teinkin siitä täysosuman. Sain kiitettävän arvosanan esityksestäni.

Tuli taasen eteen rahattomuus. Koulussa päätettiin oppilaiden kesken, että hommataan luokkamerkki. Äiti ei luvannut siihen rahaa, jotenka koululaiset keskuudestaan keräsi rahaa, että minäkin sain sellaisen ranteessa pidettävän luokkamerkin, jossa oli merkittynä kokoontumispäivä tulevaisuudessa Vehoniemellä, mutta enhän minä sinne kuitenkaan mennyt. Voimistelusta sain sielläkin arvosanan kiitettävä, siis 10.

Puutarhatyössä

Lukuvuosien välillä olin kesät puutarhurilla töissä Haapalinnalla, jossa olin paras perkaaja. Siksi sain olla siellä koko kesän, kun toiset saivat pelätä lopputiliä. Toisena kesänä olin Nopolassa. Poimin syyskesästä marjoja pensaista myyntiä varten, mutta tuli popsittua niitä suuhun enempi kun koriin ja sain lopputilin.

Ammattikoulusta tarjottiin minulle piian paikka Ylöjärven Ollilasta, mutta en arvannut ottaa sitä vastaan, kun en osannut puhua ruotsinkieltä. Siellä oli tämä kieli pakollinen, koska sitä kartanoa piti silloin ruotsinkielinen perhe. Tätä olen katunut. Olisihan siellä pärjännyt jotenkin, sillä ammattikoulussahan oli ruotsinkieli aineena ja siellä olisi oppinut lisää. Arka ja päättämätön olen ollut koko elämäni. Tämä oli elämäni toinen moka, ensimmäinen oli tällainen. Kun olin vielä pieni, eräs viulisti kehotti minua tulemaan tykönsä, hän lupasi opettaa minulle viulunsoittoa ja antaa vielä viulunkin. No minä päätin kerran sinne mennä, ehdin jo oven taakse ja piti soittaa ovikelloa, kun jokin sisimmässäni sanoi, että älä. Palasin niine hyvineni kotiin. Hänen nimensä oli Penttilä ja hän oli tosi taitava soittamaan. Samoin hän maalasi ihania tauluja, hän oli tosi taiteilija. Hän olisi Klaarankin opettanut maalariksi, mutta Klaara ei ehtinyt muilta riennoiltaan ottamaan tätä tilaisuutta todesta.

Puutarhurilla oli tuntipalkka yksi markka tunnilta ja tehtiin 10-tuntisia päiviä. Aamulla mentiin klo 7 ja päästiin illalla klo 8 kotiin, ja tunti ruoka-aikaa päivällä. Olihan se kovaa työtä lapselle, mutta kun näki markankulmaa niin silmät alkoivat kiilua ja voimat paranivat. Sain näin hiukan vaaterahaa. Äiti osti usein eräältä kiertävältä vaatemyyjältä käytettyjä vaatteita, joista sitten tein itselleni sopivan nutun.

Piikomassa Tammelassa

Koska en mennyt sinne Ollilaan piiiaksi, tarjoutui minulle toinen paikka Poukkaselle, jotka asuivat Tammelassa Lähteenlinnassa. Siellä oli kolme huonetta ja keittiö. Yhdessä kamarissa oli alivuokralainen. Minun tuli siellä laittaa ruoka joka päivä ja sen piti olla vaihtelevaa ja hyvää. Rouva ei koskaan sanonut mitä tehdään, vaan minun oli itse aina keksittävä mitä kulloinkin tarjota. Sainhan siitäkkin kiitokset. Meinaan sattui kerran Poukkasen rouva olemaan Tammelassa yleisessä saunassa, kun minäkin menin sinne. Menin juttusille, tämä rouva ei ensin muistanut minua, kun oli piikomisesta niin paljon aikaa. Esittelin itseni ja hän vähän tuumattuaan sanoi: "Oletko sinä se Helmi joka laittoi niin hyvää ruokaa?". Sitten alkoi juttu luistaa.

Oli ihanaa, kun sain ensimmäisen tilin. Menin heti ostamaan suklaalevyn Tammelantorin kioskista. Tällä Poukkasen perheellä oli kaksivuotias tyttö nimeltään Pulmuliisa. Oikein kiltti tyttö, jota minun tuli siinä sivussa hoivata. Hän oli muuten erikoisen hyvä laulamaan. Viihdyimme hyvin yhdessä.

Ei mennyt kauaakaan, kun eräs rouva tuli meille tarjoamaan minulle työpaikkaa. Hän tarvitsi piian. Hän oli Poukkasen rouvan tuttu ja tämä oli kertonut, että minä vapauduin heiltä ja oli antanut hyvät suositukset. Keskustelimme tulevasta ja äiti kysyi: ”Ette suinkaan lyö”, kun kuuli että tämä rouva on hyvin vaativainen, ja ehkä ankarakin. No eipä suinkaan hän lyö, vaikka onkin vaativa. Sain siis uuden piianpaikan.

He asuivat Pyynikillä Heillä oli kaksi ja puolivuotias tyttö ja koira. Tytön nimi oli Marja ja koiran nimi oli Kimmo, musta ja iso, mutta kiltti. Rouva oli Martta ja herra oli Niilo. He olivat kaupanhoitajia Tuotannon kaupassa Pyynikintorilla. Hoidin huushollin, mutta siellä ruuanlaitto oli helpompaa, kun rouva sanoi aina mitä keitetään. Ei tarvinnut pätkäillä, mitä kunakin päivänä tarjotaan ruuaksi. Olin silloin 15-vuotias.

Ensimmäinen ylkä

Siellä Tuotannon kaupassa oli Rainer-niminen poika myymässä. Muistan kun herra ja rouva keskustelivat jonain määrättynä päivänä menevänsä johonkin ja ottavansa Marjan mukaan. Rainer kuuli tuon ja hän sanoi tulevansa minun tyköni, kun jäin yksin kotiin. Kun tämä päivä koitti, tein kaikki viihtyisäksi ja odottelin, vaan ylkää ei kuulunut. Siitä huomasin, ettei miehiin voi luottaa. Petyin ensimmäisen kerran elämässäni, olin ihastunut hänen kauniisiin silmiinsä. No se siitä, ei se minuun mitään traumaa jättänyt.

Olin Aaltosella vuoden ja siinä ajassa meille kehittyi lämmin suhde herrasväen kanssa, joten minusta tuli perheen jäsen. Mutta sitten tuli ”muttia matkaan”. Liityin Pispalan Tarmoon ja aloin käydä voimistelemassa. Olin intoa täynnä, sillä voimistelu oli lähtemättömästi iskostunut minuun. Rouva ei pitänyt siitä, että kävin viikolla ulkona ja kun en kerran muistanut laittaa jälkiruokaa, hän suuttui ja sanoi minut ylös palveluksestani. Vähän päästä hän perui sanomansa, mutta minä olin päättänyt lähteä.

Tämä Ville, joka tappoi Jussin, sai tietysti vankilatuomion. Hänen hyvän käyttäytymisensä vuoksi tuomiota lyhennettiin ja hän pääsi vapaaksi silloin, kun olin Aaltosella piikana ja äiti katsoi velvollisuudekseen tuoda minulle tästä tieto, etten säikähtäisi hänet nähdessäni. Muuten tämä Ville oli rakastunut Klaaraan niin vahvasti, että olisi hakenut tähden taivaalta hänet saadakseen.

Minä sain luottamusta Aaltosten perheen taholta, vaikka olin niin nuori. Rouva oli kotoisin Terijoelta, hänellä oli siellä vieläkin sukulaisia ja he olivat kesälomaansa sukulaisien luona ja ottivat minutkin mukaan. Olimme siellä kuukauden, ja kun heidän lomansa päättyi, he

halusivat, että minä jään sinne vielä Marjan kanssa. Niin me jäatiin, ja siellä oli myös talousapulainen, jonka nimi oli niin mukava kuin Tyyne Metelinen. Tämä Tyyne vei minua kerran tansseihinkin. Marjan kaitsemisessa meni aika nopeasti ja kesän loputtua piti tulla takaisin Tampereelle.

Matkustimme junalla ja matka meni hyvin, sillä Marja oli kiltti tyttö. Tämä Marja oli siitä erikoinen, että kun hän meni nukkumaan, hän alkoi heiluttaa päätänsä tyynyllä edestakaisin ennen kuin sai unen. Hän aikoi isona voimistelijaksi ja oikein trapetsiharjoittelijaksi. Mutta hänen päivänsä päättyi 25-vuotiaana, hän sai mahasyövän ja kuoli liian nuorena.

Ei tullut kampaajaa

Aloin ajatella, mitä rupeaisin tekemään, mieleni teki kampaajaksi. Äiti löysi lehdestä ilmoituksen, että kampaajaoppilas otetaan Kampaamoon, joka sijaitsi Kokemäellä. Äiti otti lainan saadakseen tämän opin maksettua. Minä siis menin Kokemäelle, minusta oli tulla kampaaja. Liike sijaitsi hiljaisella paikalla joten asiakkaita ei paljon käynyt. Oli kylmä talvi ja minun piti istua liikkeessä odottamassa asiakkaita, joita nyt kumminkin kävi, ei mitään tunkua ollut.

Palelin siellä liikkeessä, kirjoitin äidille vaikeuksistani ja äiti kehotti minua tulemaan kotiin, jos en voi siellä olla. Päätin lähteä pois. Tehtäväni olisi ollut oppia sen alan työt, mutta hiusten lakaiseminen jäi työkseni. Kerran sain tehdä kiharat, silloin tehtiin sähköllä kiharoita. Niin meni tämäkin unelma ja palasin kotiin.

Lähdimme äidin kanssa kiertämään teollisuuslaitoksia. Kävimme tehtaissa kysymässä, olisiko minulle mitään työtä, mutta aina oli sama vastaus: Olet liian nuori. Olin 16 vuotta vanha.

Kenkätehtaaseen töihin

Täytettyäni 17 huomasimme lehdessä ilmoituksen, että 17-vuotiaita tyttöjä otetaan työhön Aaltosen kenkätehtaalle. Sinnekö piti kiireesti seuraavana aamuna lähteä, ja eikös vaan tärpännyt. Meitä otettiin langanpäitä solmiamaan, siinä kysyttiin sorminäppäryyttä. Siinä solmimispöydässä olikin kilpailu, kuka nopeammin solmisi satsinsa. Se oli kivaa ja aika kului kilvassa, vain eräs Anna-Liisa oli minua nopeampi. Liityin siellä ammattiosastoon. Sitten kuulin, että Branderin tehtaalla olisi paremmat palkat, nyt sain 2,50 tunnilta ja Branderilla oli alin palkka 4 mk. Menin kysymään sinne ja pääsinkin napinreikäkoneelle. Minua tultiin kalastamaan ammattiyhdistysliikkeeseen ja he olivat ihmeissään, kun sanoin jo kuuluvani siihen. Branderin kenkätehtaan päaluottamusmies Jalmari Kanerva oli saanut palkat nousemaan ja samalla oli saanut kaikki työntekijät järjestäytymään.

Murheeni toimeentulosta väheni, kun sain äidille annettua hiukan rahaa. Ansaitsin vielä lisää lauantaisin. Vaikka oli ruokatunti vain puoli tuntia, laitoin tyttöjen hiuksia ja tässä puolessa tunnissa ehdin laittaa viisi päätä, sain 2 mk päältä. Se kannatti. Eikä mestari siitä pahaa tykännyt.

Yhtä asiaa vieläkin joskus ihmettelen. Sain tikkaajan paikan, joka oli jokaisen unelma, jotka sille alalle aikoi. Tilalleni napinreikäkoneelle tuli tietysti joku, mutta aina, kun se kone reistaili, tultiin minua hakemaan sitä korjaamaan, sillä laitospäällikö ei osannut sitä korjata. En tiedä vielä, miten sain sen korjattua, mutta aina se onnistui.

Talvisota vie rakkaan

Sitten syttyi talvisota. Meillä työt jatkuivat entiseen tapaan. Hälytyksen tultua lähdimme suojautumaan Kaupin metsään, meitä ohjasi neulomon mestari, naishenkilö, Lehto nimeltään. Menimme hänen perässään syvälle Kaupin metsään ja kun hälytys oli ohi, palasimme takaisin työpaikalle. Koska pommituksia ja hälytyksiä tuli etupäässä päiväsaikaan, ajoitimme työajan yöksi ja varsinkin iltamyöhäksi. Mestari tuli kehottamaan minua ensiapukursseille. Kieltäydyin, koska olin muutenkin syttynyt sotaan vastaan. Vetosin, että minulla oli vanha äiti, josta piti pitää huoli, en jouda sellaiselle. Minä työtä tehdessäni lauleskelin ja mestari

kuuli sen ja hän kerran tuli pyytämään tehtaan juhlaan laulamaan. No enhän siitä voinut kieltäytyä, olin kai esiintymishaluinen, niin menin laulamaan ko. tilaisuuteen.

Talvisodan ilmat olivat kylmiä. Yöt olivat enimmäkseen kirkaskuutamaisia, jolloin ilmapommittajilla oli hyvät näkymät. Meillä oli vartiointi järjestetty öiseen aikaan niin, että seudun huusholleista aina joku vuorollaan oli vartioimassa ulkona. Vuorollaan piti olla vartiossa, en kyllä tiennyt mitä vartioidaan, mutta vuoro piti tehdä ja kun vuoro päättyi, vietiin naapurille jokin - oliko se viestikapula - merkiksi, että nyt on sinun vuorosi, tulihan siinä ulkoiltua.

Ennen sotaa tutustuin Into Moisiin, hän oli myös tarmolainen, toimi siellä ahkerasti ja oli seuran sihteeri. Olimme huvitoimikunnassa ja kävimme voimistelemassa. Vaikka hän oli pitkä, esiintyi hän pellejumpassa ja oli tietysti aina alimmaisena. Kerran sattui jonkinlainen vahinko niin, että kylkiluita katkesi, en nyt muista montako, mutta kumminkin. Pojat tekivät hurjia temppejuja.

Siinä joukossa oli myös Reino Mäkinen. Hän aina keksi kaikennäköisiä sirkustemppejuja ja hänhän oli sittemmin "Helmi-sisarusten" isä. Hän otti Ennin ja minut mukaan temppeuihinsa. Minä jouduin sirkusta esittämään. Minut laitettiin laatikkoon ja kansi visusti kiinni. "Hokkus pokkukseen" jälkeen laatikko avattiin ja minua ei enää ollutkaan laatikossa. Veikolle tuli häitä "minne Helmi-täti hukkui", hän oli sellainen parin vuoden vanha. Hän oli mukana vanhempiansa kanssa. Se oli Tarmon ohjelmallinen tilaisuus Pispalan työväentalossa.

Inton isä sai halvauksen ja oli kovin huonona. Se oli talvisodan aikaa, ja Into pääsi lomalle katsomaan isäänsä. Menimme silloin kihloihin ja Into palasi takaisin rintamalle. Olin häntä saattamassa junalle. En voinut häntä hyvästellä niin kuin olisin halunnut, koska sinne oli tullut saattajia muitakin. Kuitenkin hän uskalsi ilmaista halunsa ja sanoi "halaan minä kuitenkin" - ja se olikin viimeinen meidän halauksemme. Hän haavoittui 11.3 1940 Viipurin Monrepon puistossa, sai sirpaleen kupeeseensa ja matkalla sairaalaan se sirpale teki niin pahaa jälkeä, että hän 14.3. kuoli. Siinä samassa sairaalassa oli eräs tarmolainen mies ja hän sairaalasta kotiin päästyään kertoi, että Into oli kovasti kaivannut minua siellä sairaalassa. Oli toistanut nimeäni.

Kun talvisota loppui, työpaikalla kaikki iloitsivat omiensa tulosta kotiin. Minä en saanut nauttia siitä, vaan eräänä päivänä Inton äiti tuli meille ilmoittamaan, että Into on kuollut. Menimme jututtamaan miestä, joka oli paikalla kun pommikoneet pudottivat pommeja. He menivät auttamaan haavoittuneita ja silloin tuli uusi hyökkäys, jolloin Into sai kupeeseensa sirpaleen.

Kun hänen kirstunsa saatiin kotiin, sain vielä nähdä hänet kappelissa. Sitä näkyä en ole vieläkään unohtanut. Hänet haudattiin sotilaallisin menoin sukuhautaan. Siellä oli sotilaat tekemässä kunniaa ja he ampuivat kunnianlaukaukset. Säikähdin niin, että olin pudota samaan hautaan. Muistotilaisuus oli Inton kotona. Muistan kuinka taivas oli ihmeellinen, oli niin voimakkaat revontulet, etten ole ennen enkä jälkeen nähnyt sellaista väriloistoa.

Tarmoni Tarmolle annan

Minä en kestänyt työpaikallani toisten riemua kaveriensa kotiin tulosta vaan otin lopputilin. Sain uuden työpaikan heti jalkinekorjaamosta nimeltään "Vakuus", joka oli Kauppakadulla. Siellä oli työssä eräs ystävästäni, joka oli kouluajaltakin ainoa, joka halusi olla ystäväni. Hän oli sen liikkeen vastaava ja hänen ansiostaan sain uuden työpaikan heti.

Kun talvisota päättyi tuli eteeni kysymys, mitä nyt. Ei ollut enää Intoa, joka olisi vastassa kun lähdimme voimistelemasta. Meidän seuran pojilla oli tapana tulla tyttöystävänsä vastaan,

kun voimistelu päättyi. Kävimme voimistelemassa Pispalan Työväentalossa. Meitä oli paljon nuoria, ja yksi ja toinen löysi kumppanin seuran jäsenistä.

Päätin, että en jää kotiin itkemään kohtaloani, vaan annan seuralle kaiken, mitä kykyni antaa myöden. Aloin suunnitella ohjelmia valiojoukolle, tein voimisteluesityksiä ja tansseja, jotka myös harjoitin. Meille kehittyi piirin paras valiojoukko, ainakin toiseksi paras.

Sitten kerran näimme lehdessä ilmoituksen, että annetaan akrobaattitunteja. Eikös Enniä kiinnostanut tämä ilmoitus, kun esitin mitä löysin. Tämä tuntien antaja oli Ester Napparstok. Hän sitten kysyi, onko meillä spagaatti hallussa, jos on niin hän hyväksyy meidät tunnille. Hän alkoi väsäätä meille esitystä ja kun saatiin se kuntoon sanoi hän, että menkääs kysymään Työväen teatterin johtajalta, josko hän ottaisi tämän esityksen harjoituksen alla olevaan 'Mustalaisruhtinatar'-operettiin. Minä pidin ehdotusta mahdollisena, enhän minä kehtaa mennä itseäni kauppaamaan. Mutta hän painosti niin, että minä päätin soittaa Laineelle. Laine sanoi, että tulkaa nyt näyttämään mitä te osaatte ja niin mentiin. Meitä jännitti niin, että liikkeemme lakoilivat, mutta hän sanoi ymmärtävänsä jännityksemme ja käski meitä harjoituksiin. Niin me plikat päästiin teatteriin, se oli juhlaa.

Minua pyydettiin Työväen urheiluliiton taholta pitämään ohjelmakurssia Ouluun ja Vaasaan. He liitossa tiesivät meidän ja minun panokseni ohjelmien laatimisessa. Menin ensin Ouluun ja siellä oli eräs voimistelijoista jolla oli modistiliike ja hän pyysi minua töihin. Lupasin ilmoittaa tulostani, kun juuri oli se teatteriasia vireillä. Kun ratkesi, että pääsemme sinne, kirjoitin, etten minä nyt voi tulla. Muuten minusta olisi tullut oululainen.

Sitten tuli Vaasan vuoro. Minua huvitti kun astuin junasta ja minua oltiin vastassa. He hakivat jotain täyskasvusta opettajaa ja ihmettelivät, kun sanoin olevani se, jota tulivat vastaan. Sanoivat, etteivät he odottaneet mitään pikkulikkaa.

Tytöt kuin helmet

Kun 'Mustalaisruhtinattaren' ensi-ilta koitti, ei jännityksellä ollut rajoja, mutta ei se sen paremmin olisi voinut mennä. Jännitin kyynärpäillä seisomistani, mutta sekin meni nappiin. Olimme teatterissa kolmessa eri esityksessä: kaksi operettia ja yksi musikaali.

Sitten alkoivat järjestöt pyytää meitä esiintymään tilaisuuksiinsa ja minä soitin Laineelle, saammeko mennä muuallekin esiintymään, ja hän antoi luvan. Hän sitten sanoi, että hän antaa minulle muutakin työtä, tarkoitti rooleja. Totta kai se tuntui mukavalta, mutta hän menikin Helsinkiin ja niin en ehtinyt saamaan roolia.

Tämän taiteilijanimen "Helmi-sisarukset" antoi Roineen Eero. Nimeä miettiessämme hän sanoi, että nämä tytöt ovat ihan kuin helmiä ja siitä tuli tämä nimi. Saimme paljon esiintymistilaisuuksia, kiersimme ympäri Suomea. Olimme aseveli-illassakin Helsingissä. Siellä oli myös näyttelijä Elna Hellman ja Arvo Nyström säesti meitä niin kuin Elnaakin.

Kerran oltiin Helsingissä esiintymässä, paikkaa en muista, taisi olla Työväentalo. Meidän esitykset kuulemma oli sirkusta ja siitä menisi eri vero, joten emme saaneet esittää meidän tavallisia numeroitamme, vaan vähemmän akrobaattista ohjelmaa.

Sota-aikana esiinnyimme eri tilaisuuksissa. Kun silloin ei saanut järjestää tanssitilaisuuksia, pitivät eri yhteisöt ja järjestöt ohjelmallisia tilaisuuksia. Tämän vuoksi meillä

oli niin paljon esiintymisiä. Olimme moneen otteeseen kiertueella Äänekoskella, Varkaudessa, pariinkin otteeseen pohjoisessa Kymenlaaksossa. Sitten kiersimme sotasairaaloita. Olimme myös Kannaksella, ihan korsussa, niin likellä tulilinjaa. Muistan kun kävimme juoksuhaudassakin ja varoittivat, ettei saa nostaa päätään reunan yli. Minä tietysti katsoin naapurin puolelle, olisin moikannut, mutta joku veti minut alas. Se kiertue oli Tamperelaisten veljesliiton (muistankohan nyt nimen oikein) järjestämä. Siellä oli mukana myös Jori Malmsten, Aili Montonen ja Lasse Pihlajamaa, joka sitten meitä säesti.

Valitettavasti en aina muistanut äidille kertoa, minne kulloinkin mennään. Hän sai tietää minne ja milloin menemme, kun luki sen lehdestä. Hän vaan huomautti, jaa te menettekin sinne ja sinne. Anteeksi äiti. Olit aina niin mukana näissä, että olisit antanut vaikka hameen päältäsi, jos sitä olisin tarvinnut esiintymiseeni. Siihen aikaan ei saanut kankaita, koska kaikki oli tiskin alla. Kyllä tavaraa oli, mutta ne oli piilossa.

Ennin veljen vaimo oli ompelija ja hän jostain sai meille kangasta, että saimme esitykseen "Romanssi" hienoa marjapuuron väristä sifonkia, ja ne puvut tehtiin Tirkkosella. Ne oli kokonaan pliseerattu, ne olivat upeat. Kyllä se tanssikin oli upea, sen me suunnittelimme itse.

Olin silloin 'Vakuuksessa' töissä ja se oli hyvä, koska sain käyttää firman puhelinta. Minulle soitettiin esiintymisistä ja sain hoitaa puhelinasiat sieltä. Se olikin kuin minun toimistoni ja hoidin vielä Tarmon tyttöjenkin asiat. Tarmon valiojoukko joutui myös kiertämään paljon. Kävimme useissa sotasairaaloissa ja pidimme liikuntanäytöksiä monessa paikassa. Me, sekä 'Helmisisarukset' että Tarmon naiset, olimme täystyöllistettyjä koko ajan.

Suurin tapaus oli, kun uskalsimme järjestää Tampereen Työväentalon Konserttisaliin liikuntanäytöksen. Pyysimme liikkeitä ottamaan ikkunoilleen mainoskuvia ohjelmistostamme. Lehdessäkin oli mainoksia ja me jännäsimme, tuleeko ketään. Mutta tilaisuus onnistui täyspainoisesti.

Kiertueella rintamalla

Tarmon valiojoukko sai kyselyn Työväen Urheiluliiton taholta josko haluaisimme mennä kiertueelle sotapoikia viihdyttämään, ja mikäs siinä. Kiertelimme Äänisjärven rantoja: Käppäselkä, Uunitsa, Tinämäki, Fedotova, Sunku, Tulvoja, Patojärvi, Luosto, Kosmos, Suulahti, Äänislinna. Olimme kahdeksanhenkinen ryhmä. Esityksiä oli paljon ja ne olivat minun suunnittelemani, yksi ainoa tanssi oli saatu ohjelmakursseilta.

Työväen Urheiluliitosta kysyttiin, haluaisinko mennä ohjelmakursseja pitämään ja mikäs siinä. Olin Kotkassa, Oulussa, Vaasassa, Kymenlaaksossa ja Pajulahden urheilu-opistolla . Pajulahti oli silloin naisten hallussa. Pajulahdessa oli Tampereelta Kisatovereista kanssani Naimi Virtanen. Niissä toisissa paikoissa olin yksin kurssia pitämässä. Pajulahdessa opetimme muitakin kun minun laatimiani voimisteluja ja tansseja.

Kun Pispalan työväentalo oli muussa käytössä, emme saaneet harjoitella siellä esityksiämme. Koska työväentalon flyygeli oli evakuoituna meille, piti harjoituksia pitää meillä. Lehtisen Pekka oli meille soittamassa. Muuten meidän valiojoukon säestäjänä toimi Paulus Sajakorpi, joskus Jenny Vilenius, sitten oli Liisa Niemi ja Pekka Lehtinen ja olipa vielä Annikki Järvinen. Minä otin pianotunteja sinä aikana, kun se piano oli meillä evakossa juuri tältä Annikilta. Ei minua kiinnostanut soitto niin paljon, että olisin tosissani alkanut opettelemaan. Minua kiinnosti enempi voimistelu.

Esiintymisiä jatkui niin 'Tarmottarilla' kuin 'Helmi-sisaruksillakin'. Olimme Ennin kanssa monella kiertueella ympäri Suomea Lappia myöten. Kerran olimme lähdössä kiertueelle, mutta kun pyysin työpaikastani lomaa, en sitä saanut, ja niin sanoin itseni ylös. Katsoin ansaitsevani tällä kesän kiertueella saman, minkä olisin ansainnut töissä ja niin otin lopputilin 'Vakuuksesta'.

Kiertäessä koettua

Kerran kiersimme Varkauden seudulla. Olimme Heinävedellä matkalla hotellista asemalle. Meidän oli käveltävä, hevonen vei matkatavaramme. Juuri kun olimme lähellä asemaa, näimme, miten juna lähti. Illan esitys oli jo lähestymässä eikä seuraava juna menisi kun seuraavana päivänä. Asemapäällikkö oli onneksi myötämielinen kuultuaan, että pitäisi päästä eteenpäin. Tulossa oli sentään tavarajuna, joka kuitenkin menisi pysähtymättä sille asemalle. Hän kuitenkin hoiti asian niin, että juna pysähtyi ja me pääsimme siinä seuraavaan paikkaan.

Sota-aikana ollessamme kiertueella majoituimme erääseen matkustajakotiin, jossa oli puulämmitys. Keskellä yötä heräsimme, kun oveen kolkutettiin tai jotain kolinaa kuului. Sisään astui kaksi poliisia tarkastamaan henkilöpaperit. He kauhistuivat kun huoneessa oli kauhea häkä. Me olimme jo niin puolipyörryksissä, että jos poliisit eivät olisi silloin tulleet, olisimme aamuun mennessä kuolleet siihen häkään. Ikkunat vaan auki ja se oli meidän pelastuksemme.

Kerran minut ja Enni ja oli kutsuttu Valkeakoskelle esiintymään. Meillä oli säestäjänä mukana Niemen Liisa. Kun palasimme kotiinpäin, menimme linja-auto-asemalla autoon. Ehdotin tytöille, että mennään perälle istumaan, että saamme olla rinnakkain, kun meitä oli kolme. Jostakin syystä kumminkin istuimme peräpenkistä pari istuinpaikkaa eteenpäin, mikä osoittautui meidän onneksemme. Olimme jonkun matkaa tulleet Tamperetta kohti, kun huomasin ikkunasta pimeänä tulevan junan. Samassa jysähti, juna ajoi automme päälle. Meidän istuimesta taaksepäin koko auto hajosi ja kaikki, jotka istuivat meistä perälle päin, lensivät autosta pihalle. Riensimme autosta ulos ja näimme sen kaameuden mitä juna oli saanut aikaan. Siellä ihmiset huusivat surkeana valittaen, sillä siellä oli jalkoja poikki ja erilaisia muitakin tapaturmia. Yksi istui käsiinsä nojaten ja heilutti jalkaansa, joka oli irti polven alapuolelta ja roikkui sukan varassa. Muistaakseni ei siinä ketään kuollut, mutta pahoja ruumiinvammoja kuitenkin saivat kaikki, jotka istuivat peräpäässä. Tämä juna tuli Säteriltä ja raide oli sivuraide, joten juna ajoi pimeänä. Ihmisten valitus ja kaikki se kaameus jäi lähtemättömästi mieleen. Enni sai sellaisen hermojärkytyksen, että hänen äitinsä istui Ennin petillä pitäen kädessä koko yön.

Urheilukenttä vetää

Ehdimme kaiken voimisteluinnostuksemme välissä vielä urheilemaan. Me tarmolaiset kävimme kerran viikossa Pispalan urheilukentällä treenailemassa. Hypimme, juoksimme, pelasimme pesäpalloa. Enni työnteli kuulaa ja heitti kiekkoa, minä taas olin innostunut pikajuoksuun sekä hyppyihin. Niitä olivat valmentamassa Lauri Viita ja Asser Koivisto. He pistivät minut lujille korkeushypyssä. Ja niinhän siinä kävi, että juuri sinä kesänä voitin korkeushypyn piirin mestaruuden. Tulihan niitä mestaruusmitaleja 100 m juoksuista, 60 m juoksuista ja korkeushypystä muutama matkan varrella.

Päätin kerran mennä heittämään kiekkoa, vaikka ei se ollutkaan alaani. Kaikki kiekonheittäjät olivat suurempia kuin minä. Kun sanottiin että 'nyt heittää Helmi Lahtinen', olisin halunnut painua maan alle, ja tuumasin että kaikkeen minäkin ryhdyn. Häpesin pienuuttani, mutta ehkä tämä tunne antoi minulle voimaa ja keskittymiskykyä. Kiekko lähti sellaisella vauhdilla, että yleisökin huusi ja niin minä voitin silloin koko kilpailun. Se jäi ainoaksi voitokseni siinä lajissa.

Tämä oli sitä nuoruuden parasta aikaa. Jos sotaa ei olisi ollut, olisin voinut kehittää itseäni ja päästä johonkin koulutukseen, jotta olisin saanut ammatin liikunnan alalla, mutta kaikki, mitä halusi oppia, oli itse kaivettava itsestään irti. Suunnittelu ja ideoiden keksiminen onkin ollut aihe, johon olen aina uppoutunut, kun minulla on ollut oikein vaikeata. Ehkä tämä on säästänyt minua pahemmilta henkisiltä vaurioilta. Vaikeuksia on kyllä matkan varrella piisannut. Jos olin vaikkapa lenkillä Kaupissa, suunnittelin aina jotain tanssia tai jotain muuta, ehkä tuli siellä otettua joitakin tanssiaskelia välillä, onneksi ei juuri muita näkynyt, kuljin hiljaisia reittiä pitkin. Niitä esityksiä sitten työstin joko Tarmossa, suutareille tai eläkeläisille, joiden kanssa olen tehnyt pitkät "päivätyöt".

Töihin suutarien liittoon

Työsuhteeni päättyi 'Vakuuksessa' vuonna 1945. Silloinen kiertue jäi viimeiseksi, koska sodan päättymisestä oli jo kulunut niin kauan, että alettiin pitämään tansseja eikä silloin järjestöt tarvinneet enää ohjelmia tilaisuuksiinsa. Me 'Helmi-sisarukset' olimme sota-ajan ja sitä seuranneen tilanteen kuuluisuudet. Paikalliset järjestöt sentään vielä tarvitsivat meitä.

Olimme jo jonkin aikaa asuneet äidin kanssa "yläkerrassa". Olin työttömänä sen kesän ja ihme kyllä, ei minua asia suuremmin huolestanut. Olin kuitenkin ryhtynyt aikaisemmin kehittämään itseäni. Kävin konekirjoituskurssin jonka avulla sitten pääsin työhön silloiseen Suomen Nahka- ja Kumityöväen Liittoon, sen Tampereen toimistoon.

Hyvä ystäväni, Salaman Riitta, oli työssä Kaveen kenkätehtaalla. Hän oli ollut iltasella tekemässä töitä liiton toimistossa, mutta kun työ lisääntyi, oli liiton pakko palkata sinne vakituinen työntekijä. Kun minä satuin olemaan vapaa, Riitta kysyi, haluanko sen paikan. Hän ei sitä itse halunnut, koska palkka oli niin pieni, että hänen ansionsa olisi pudonnut

huomattavasti. Mutta kun minä ansaitsin esiintymisillä ajattelin, että eiköhän se minulle riitä. Ja niin minä menin uuteen työpaikkaani.

Minun oli kehitettävä itseäni muihinkin toimistotyön tehtäviin. Aloitin kirjukurssin Työväen Sivistysliitossa, suomenkielen ja kirjanpidon. Kirjanpidossa sain ammattikoulussa jo alkeet, mutta piti jatkaa. Ammattikoulussa tämä kirjanpito oli minulle vaikeata, en silloin olisi osannut arvata, että tulen sitä käyttämään työssäni.

Olinkin 30 vuotta siinä työssä, josta jäin eläkkeelle selkäni vuoksi. Nyt olen ollut jo toiset 30 vuotta eläkkeellä. Tämä aika on mennyt nopeasti, mutta kyllä siihen mahtuu paljon.

Eläkkeelle päästyäni alkoi minulle oikein tekojen sarja. Hoidin Tampereen Eläkeläisten liikuntapuolen esityksineen ja kehitin laulukuorosta oikein kuoron, tosin Lehtisen Toivon avustukselle, sillä hän stemmasi miehiä, minä sopraanoita ja alttoja. Siihen asti kuoro oli lauluryhmä, koska he eivät laulaneet äänissä. Minä sain heidät innostumaan laulamaan äänissä ja niin siitä muodostui kuoro.

Kertoa kai pitänee myös, että avioiduin Matti Hellmanin kanssa v.1947, ja liittoa kesti vuoteen 1981 asti, jolloin Matti kuoli.

Eiköhän tässä ole pääpiirteittäin elämäni tapahtumat. Vielä pitää mainita, että jäätyäni leskeksi tutustuin Kuntorannassa porilaiseen mieheen Vilho Rosenqvistiin ja meidän ystävyyttä kesti vuoteen 2005 asti, kunnes hän. Hän oli tosi ystävä, jonka veroista harvoin löytää ja olen kiitollinen siitä, että sain tuntea todellista ystävyyttä elämässäni.

Nyt kun vanhana mietin elämäni kulkua, olisin monta kertaa tehnyt toisin, mutta kun ei ollut ketään, jonka kanssa olisin pulmani ratkonut, piti ne ratkoa itse.

Yksi vioistani on ollut kaikkein pahin, en ole koskaan voinut sanoa 'E I'. Näin on minua elämä johdattanut, mutta elämäni kuitenkin on ollut tapahtumarikas ja antoisa, olen saanut toteuttaa itseäni ja antaa itsestäni kaiken VIIHTEELLE. Se on antanut elämäni sisällön. Tosin en itse ole kykyjäni tyrkyttänyt päinvastoin, olen empinyt taitoani. Mutta kun ei minua parempaa sillä hetkellä ollut tarjolla, pistettiin minut kuin väkisin koettamaan kykyäni, niin voimistelussa kuin kuoronjohtajuudessaakin. Onhan se aika, mitä olen niiden eteen tehnyt, antanut minulle paljon.